

בלי הזמנה

"Don't try", תערוכה קבוצתית ששאלה את שמה מכיתוב המצבה של צ'ארלס בוקובסקי, מציגה עבודות אנינות ומתוחכמות העוסקות בדה מיסטיפיקציה של העשייה האמנותית

גליה ירב

פורסם ב-28.11.11

הכיתוב "Don't try" החקוק על המצבה של צ'ארלס בוקובסקי מתמצת אידיאולוגיה של אי-מאמץ, אי-השתדלות, אי-חקירה במופלא ממך. "אתה מחכה, ואם שום דבר לא קורה, אתה מחכה עוד", כתב בוקובסקי לחבר - כך מספר יהלי סובול בטקסט הנלווה לתערוכה שלקחה את שמה מכיתוב המצבה.

כשמשקללים בנתונים את העובדה שהאיש עבד 14 שנה בשירות הדואר, אולי זאת המלצה בעייתית. ובכל זאת, היא מלאת עוצמה. היא מתמצתת בשתי מלים את מיתוס הגאון הבודה מלבו, המודרניסט הפראי, שבוקובסקי אכן היה בין ממשיו הבולטים.

בשירו "אתה רוצה להיות סופר?" בוקובסקי פורש את משנתו: "אם זה לא פורץ ממך, אל תעשה את זה. אם זה לא יוצא בלי הזמנה מלבך, ראשך, פיך והבטן שלך - אל תעשה את זה". ריבו של האינדיבידואל כפול, אם כן - עליו לנער את החוץ הממאיר, להכחיש אותו או לייצר אותו כנמען היצירה בלבד, ובו בזמן להתגבר על מכשלות פנימיות: הרצון להצליח, לתכנן, לצבור מיומנות; הפחד מגלישה לעשייה שטנצית, טכנוקרטית ולא אותנטית, מזיוף. הציווי הזה גוזר על היוצר המתנה שותקת עד רגע פרוץ המהומה היצירתית ללא הזמנה, כמו פלישה טראומטית, כהכרח.

"יש שיאמרו שזה דורש אומץ", כותב סובול, "אבל יותר מאומץ זה עניין של השקפה המאמינה בזיוף הבלתי נמנע של היצירה שאינה הכרחית, זו שלא מתפרצת לחייו של היוצר שלה וכופה עליו לבטא אותה בצורה נאמנה ובלתי אמצעית ככל שניתן. השקפה שמתוך כך גם מבטלת את ההיררכיות המקובלות ומקובעות בין יפה למכוער, בין נשגב לשפל, בין מתוחכם לפשוט, בין מה שראוי להתבייש בו למה שראוי לעסוק בו. ההבחנה החשובה היחידה היא בין ההכרחי, התובע להיאמר, למיותר, שנגזר עליו להישכח".

ובכן, איך נדע להבחין ולהבדיל? לפי בוקובסקי וסובול בעקבותיו, נעשה זאת באמצעות "המרחק השואף להצטמצם". זהו המרחק השואף לאפס בין האמנות לחיים, כשאי-ההסוואה, הבהילות והמיידיות הן מאשררות הכנות ויושר הכוונות. הבניית האותנטי הזה, שחרדתו מזיוף כה גדולה עד כי הוא גומר מהר מהר, נוקטת אסטרטגיה של בהילות נטולת תזמון, משפריצת ביטוי עצמי כאישור אמינות. זה אותנטי משום שקרה מהר מכדי לתחמן, מכדי להיות חדיר להשפעות מסלפות. נשאיר את המאגיה של התהליך בלתי נגועה, נברור באמצעות החצנת הבהילות את קטגוריית ה"מוכשר" מן התבן ונתפעל מאי-התיווך האמיץ והמתפרץ. זוהי האידיאולוגיה של הפליטה המוקדמת.

אלא שכל ההיתלות הזאת בבוקובסקי היא בעוכרי התערוכה, התקפה גם בלעדיו. מה לה ולשיח הלא-רלוונטי על אודות הסובייקט הבועט וצרותיו הפראיות? באופן משמח, היא משוכללת, אנינה ומתוחכמת הרבה יותר מנהמותי הבלתי מגולחות של הסובל מחמרמורת ובעת כתיבה. העבודות המוצגות עצמן, יותר משהן מעלות באוב את האינדיבידואל הפראי המודרניסטי, דווקא עוסקות בדה-מיסטיפיקציה של תהליך העשייה. הן אמנם מחצינות את אופן עשייתן כמה שמבסס את המשמעות שלהן, מדגימות את המרחק הקצרצר בין חומר הגלם ליצירה המוגמרת, אבל נבנות כך לא למטרות תגבור האותנטיות של המלאכה, אלא להיפך.

אלה עבודות שבלבן חישוף הקסם, פירוק הפנטסיה. רובן עדינות מאוד, מינוריות, אפילו לקוניות, נוקטות טריק גלוי, מייצרות "רדוקציה של הפאתוס ברגע יצירת האמנות", כלשונה של האוצרת עפרה חרנם. ממד המיידיות שבהן אינו משרת קירבה פסיכולוגית בין האמן לצופה אלא הופך את שניהם לשותפים בדיון על סימנים בתרבות.

המוצלחת שבהן היא עבודת הווידיאו של סטפן גולדרייך, "Home Des Ursulines" - תיעוד במצלמת חובבים של קטע ממסיבה בבית אבות בבלגיה. זהו זמן אמת של אירוע פרטי, שבו קבוצת אנשים בתחפושות של חיות נכנסת לאולם מקושט בשרשראות ודגלוני נייר צבעוני ומרקידה את דייריו הזקנים ואת אנשי הצוות. לאט לאט השמחה פושה, עוד ועוד אנשים קמים לרקוד, חלקם בהליכון, וגם היושבים בכיסאות גלגלים מצטרפים בדרכם. העליבות המוסדית נטענת בחיות יזומה וסינתטית שנהפכת לאטה לאמיתית, לא חלולה. הטרחה נהפכת לשמחה.

משך הזמן שזה מצריך זהה למשך זמן היפייה. הצופה בווידיאו עובר תהליך זהה,

במובן זה העבודה מהודקת ומדויקת מאוד - גולדרייך מטעין את הצופה העייף והמנוסה מדי בעונג ממש כשם שקבוצת המרקידים המקצועיים מחוללת עונג בבית האבות. בנוסף לכך, המראה המוסדי הפונקציונלי המתקשט באופן מתיילד הוא היפוכו האפל, המקרטע, המסויד והסופני של הרייב הספונטני, הצעיר, הסקסי, מלא טעם החיים ועסיסם.

גם אלונה רודה מציגה עבודה אפקטיבית. "חרדה/ מדרגות" היא מיצב סאונד המורכב ממדרגות עץ ניידות לעלייה לבמה, שבתוכן מונח מרעד סאונד, מכשיר המתרגם צלילים נמוכים לרעידות. המדרגות נהפכות כך לכלי נגינה, חיה רועדת ונוהמת, הר געש גיאומטרי.

בקבוקי בירה ריקים המונחים ושמוטים על המבנה ולצדו הופכים את המכלול למודל נופי או לסט תפאורה מבויים מדי. גלומה בהם גם האלימות של שיכרות וגם החובבנות האידיוטית של ייצור צלילים מבקבוקים, היפוכה של אמנות משמעותית.

הילה לביב מציגה שקית ניילון שחורה תלויה בחוט תפירה ועליה כמה משולשי צלופן צבעוניים. נוצר בחלל מין גוף גדול חסר נפח, אולי בגד ריק, אולי נוכחותו של התלוי, אולי עגיל ענק. העיסוק בחומר "לא מרשים, לא מוצק ולא יציב", כלשונה, מקבל את מלוא נוכחותו הרופפת, השברירית, מתוקף ההשוואה למונוליתיות הגולמית של המדרגות.

עינת עריף-גלנטי מציגה שני תצלומים, "התגשמות" ו"פורטרט עצמי עם מראה ואדים 2008/2010, #7", שניהם תיעוד מידי של ציור באצבע על סף היעלמות, האחד על גבי מראה מכוסה אדים והשני על גבי בקבוק מים מזיע. זהו עיסוק במעבר מכלום למשהו ובחזרה להיעלמות, רישום כלומי של שניות ספורות (להבדיל מרישום באבק) חסר שליטה.

רוב העבודות אכן משדרות איזו קלילות, זמניות, נועם הליכות שאינו עתיר מאמץ, מה גם שהתערוכה מוצבת ומעוצבת באופן מאוזן להפליא. הן תרגילים אינטליגנטיים, אלגנטיים, מתוכננים לעילא, מלאי שליטה עצמית ומוקפדים, על רגע המעבר מכלום למשהו, הרגע שבו מתממש מינימום ערמומי של תשומת לב. אבל הן דווקא לא מממשות את רעיון החירות הראשונית, הנתונה, שבו האמין בוקובסקי, אלא נובעות, כל אחת בדרכה, משיטתיות סגנונית.

"Don't try", תערוכה קבוצתית. אוצרת עפרה חרנם. גלריה חזי כהן, וולפסון

54 תל אביב ושני ימי מחמישי 08-00 | 1 שושו 14:00-10:00 ושני

